

קווים לדמותו של נבוכדנצר הרשע

גאוותו

מספרים חז"ל על נבוכדנצר:

נבוכדנצר גסות רוח היתה בו ובה נעקר מן העולם, שנאמר (ישעיהו יד, יג) וְאִתָּה אֲמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ וְגו'. מהו אומר? אַךְ אֵל שְׂאוּל תִּוָּרֵד (שם טו). אמרו עליו על נבוכדנצר הרשע, אדם קצר בקומה היה, כשהיה הולך ממדינה למדינה נתקבצו כל בני העיר ויצאו לקראתו, היו משחקין זה עם זה ואמרו, הזה ימלוך מסוף העולם ועד סופו, שנאמר רְאִיךָ אֵלֶיךָ יִשְׁגִּיחוּ וְגו' (שם טז) (תנא דבי אליהו רבה, מהד' איש שלום, כט).

אמר הקב"ה לירמיה: לך ענתות. שכל זמן שירמיה בעיר לא היו אויבים נכנסים לתוכה, ולכך שלחו הקב"ה לענתות והלך, ומיד כשיצא נכנסו שם האויבים והדליקו את העיר ושרפו בית המקדש, וכשחזר ירמיה לבא לירושלם ובא עד חצי הדרך ועלה על הר אחד קרוב לירושלם כשלשה מילין וראה העשן וכו' מיד קרע ירמיה בגדיו ונתן אפר על ראשו ומיהר לבוא, הולך ובוכה וצועק וכו', ומיהר לבוא כי כבר עברו ימים רבים כשהיה ירמיה נער ונבוכדנצר וירמיה היו מטיילים יחד, ואותו היום לא היה נבוכדנצר מלך כי אם עני ונבזה, והיה אומר מי יתן והייתי מלך על כל העולם כלו הייתי בא על ירושלם ושוּרַף את בית המקדש והעיר, והורג הכל, והשאר אני אוליכם בשבי. ראה ירמיה ברוח הקודש שהשעה עומדת לו וכל היוצא מפיו עתיד להיות, שאל ממנו: תן לי ירושלם. א"ל: לא אתן. שוב א"ל: תן לי בית המקדש. א"ל: לא אתן. שוב א"ל: תן לי סנהדרין. א"ל: לא אתן. א"ל: תן לי תינוקות של בית רבן. א"ל: לא

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש
לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

אתן. א"ל: מה תתן לי? א"ל: כל מה שתוכל להציל ולהוציא מן העיר מחצי היום עד הערב, ולכך מיהר לבוא לירושלם ולא בא עד הערב ואינו יכול להציל איש, וזהו שנאמר (ירמיהו ג, ד): אוי לנו כי פָּנָה הַיּוֹם כִּי יָנֹטוּ צַלְלֵי עָרְב (אוצר המדרשים, מהד' אייזנשטיין, ירמיה).

ממקורות אלה אנו רואים שנבוכדנצר היה בטוח בגדולתו גם כשלא הייתה לו שום סיבה. אף שהיה "קצר בקומה" ואפילו כשהיה "עני ונבזה", הוא כבר דמייך את מעשיו כאשר "ימלוך מסוף העולם ועד סופו". זו גאוה בלתי נתפסת. אנו רגילים למצוא גאוה בקרב אנשים עשירים, בעלי כוח או גבוהים וחזקים, אבל שעני ונבזה וקצר בקומה יתגאה עד כדי כך? גאוותו של נבוכדנצר חורגת מכל גבולות ההיגיון הרגיל, מגבולות הטבע האנושי. היא נובעת כנראה ממודעות פנימית וודאות עצמתית אדירה.

נבוכדנצר אמר: אין כל באי עולם כדאי לשרות ביניהם, עשה לו עב קטנה ודר בתוכה, שנאמר (ישעיה יד, יד): אֶעֱלֶה עַל בְּמֹתַי עֵב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן. אמר לו הקב"ה: אַתָּה אֲמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה וְגו' (שם יא)? אני אורידך אל שאול, הדא הוא דכתיב (שם טו): אַךְ אֶל שְׂאוֹל תִּוָּרֵד וְגו'. אמר לו: אתה אמרת, אין כל באי עולם כדאי לשרות ביניהם, אתה, אין אתה כדאי לשרות ביניהם. וְמִן אֲנִישָׁא לָךְ טְרִדִין וְעַם חַיִּוֹת בְּרָא מִדְּרָךְ וְגו' (דניאל ד, כט) (במדבר רבה ט, כב).

נבוכדנצר רואה את עצמו כנעלה מכל בני אנוש, שאינם ראויים שידור בחברתם, וקובע את מושבו על במותי עב, בחברתו של ה"עליון" - הקדוש ברוך הוא.

אכזריותו ופראותו

על חירם מלך צוה שהתגאה על ה', אומרים חז"ל:

ומה היה סופו? הביא הקב"ה עליו נבוכדנצר ובעל את אמו בפניו והורידו מכסאו, והיה חותך בשרו כשתי אצבעות בכל יום ומטבילם בחומץ ומאכילן עד שמת מיתה משונה. (ילקוט שמעוני, יחזקאל שסז)

חז"ל מתארים גם את נפילתו של יהויקים מלך יהודה ביד נבוכדנצר:

מה עשה לו נבוכדנצר? ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר: נטלו והחזירוהו בכל ערי יהודה וישב עליו בפרדימוס והרגו, וקרע את החמור והכניסוהו לתוכו, הה"ד (ירמיהו כב, יט): קְבוֹרַת חָמוֹר יִקָּבֵר. ר' נחמיה אומר: נטלו והחזירו בכל ערי ישראל והרגו, והיה מחתך ממנו כזיתים ומשליך לכלבים, הה"ד קְבוֹרַת חָמוֹר יִקָּבֵר. היכן היא קבורת חמור, לא במעי הכלב? (ויקרא רבה יט, ו)

המדרשים מתארים גם את הפורענות שהמיט נבוכדנצר על שאר עם ישראל:

שבשעה שהגלה נבוכדנצר הרשע את ישראל היו בהן בחורים שהיו מגנין את החמה ביופיין, והיו כשדיות רואות אותן ושופעות זבות, אמרו לבעליהן ובעליהן למלך, צוה המלך והרגום ועדיין היו שופעות זבות, צוה המלך ורמסום. (סנהדרין צו, ב)

וְגַם בְּמֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶרֶד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוּ בְּאֵלֹהִים (דברי הימים ב' לו, ג). מאי מרדוניה? אשכחיה צדקיה לנבוכד נצר דהוה קאכיל ארנבא חיה. א"ל: אישתבע לי דלא מגלית עילוי ולא תיפוק מילתא. אישתבע. לסוף הוה קא מצטער צדקיה בגופיה, איתשיל אשבועתיה ואמה. שמע נבוכד נצר דקא מבזין ליה, שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו. אמר להון: חזיתון מאי קא עביד צדקיהו, לאו הכי אישתבע בשמא דשמיא דלא מגלינא? א"ל: איתשלי אשבועתא. א"ל: מתשלין אשבועתא? אמרי ליה: אין. אמר להו: בפניו או אפילו שלא בפניו? אמרי ליה: בפניו. אמר להון: ואתון מאי עבדיתון, מאי טעמא לא אמריתון לצדקיהו? מיד (איכה ב, ו): יִשְׁבוּ לְאָרֶץ יְדֹמוּ זִקְנֵי בֵּית צִיּוֹן. אמר רבי יצחק ששמטו כרים מתחתיהם (נדרים סה, א)

במה מרד צדקיה בנבוכדנצר? מצאו צדקיה לנבוכדנצר שהיה אוכל ארנבת חיה, אמר לו: השבע לי שלא תגלה עלי ולא תפרסם את הדבר, ונשבע. היה צדקיה מצטער על כך שלא יכל לספר,

ולבסוף נשאל על שבועתו (בפני בית דין) וסיפר. שמע נבוכדנצר שמבזים אותו, שלח והביא את הסנהדרין ואת צדקיהו. אמר להם: ראיתם מה עשה צדקיהו, האם לא נשבע בשם שמים שלא יגלה? אמרו לו: נשאל על שבועתו. אמר להם: מותר להישאל על השבועה ולבטלה? אמרו לו: כן. אמר להם: בפני בעל השבועה או אפילו שלא בפניו? אמרו לו: בפניו. אמר להם: ואתם מה עשיתם, למה לא אמרתם לצדקיהו שאסור היה לו להישאל על שבועתו שלא בפני? מיד ציווה והושיבום על הארץ.

מה עשו להם? (לאותם זקני הסנהדרין) קשרו שערן בזנבי סוסיהם, והיו מריצין אותם מירושלם ועד לוד. (איכה רבה ב, יד)

דכתיב (ישעיהו יד יב): אִיךָ נִפְלְטָתָּ מִשְׁמִים הַיְלָל בֶּן שָׁחַר נִגְדַעְתָּ לְאֶרֶץ חוֹלְטָ עַל גּוֹיִם וְגו'. אמר רבה בר רב הונא: מלמד שהיה מטיל פור על גדולי מלכות, לידע איזה בן יומו של משכב זכור. וכתביב (שם יח): כָּל מַלְכֵי גּוֹיִם כָּלָם וְגו' (שְׁכָבוּ בְּכַבּוּד אִישׁ בְּבֵיתוֹ), אמר רבי יוחנן: שנחו ממשכב זכור. ואמר רבי יוחנן: כל ימיו של אותו רשע לא נמצא שחוק בפה כל בריה, שנאמר (שם ז): נָחָה שְׁקִיקָה כָּל הָאֶרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה, מכלל דעד השתא (שעד עכשיו) לא הוה רנה (שבת קמט, ב).

מן האמור במדרשים אלה, מצטיירת לנגד עינינו תמונה של אדם משולח כל רסן וגבולות, תמונה של מפלצת. הוא בועל את אמו של חירם בפניו, ובוועל את המלכים כדי להשפילם ולהוכיח את מרותו המוחלטת עליהם, הוא הורג את אויביו בדרכים מחרידות ומזעזעות וגם אוכל ארנבת בעודה בחיים. ייתכן שזו דרכו להטיל אימה על סביבתו, על ידי איתות לכולם: אני מטורף, אני מסוגל לכל, אינכם יכולים לצפות את הדבר האכזרי הבא שאעשה.

אימתו

בֶּא נְבוֹזְרָאדָן רַב טַבְּחִים עָמַד לִפְנֵי מֶלֶךְ בְּכָל בִּירוּשָׁלַם, וַיִּשְׁרֹף אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ (ירמיהו נב, יב-יג). ומי סליק נבוכד נצר לירושלים [וכי עלה נבוכדנצר לירושלים]? והכתיב (מלכים ב' כה, ז): וַיַּעַל אֹתוֹ אֶל מֶלֶךְ בְּכָל רִבְלָתָהּ, ואמר רבי אבהו זו אנטוכיא! רב חסדא ורב יצחק בר אבודימי, חד אמר: דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו, וחד אמר: אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו (סנהדרין צו, א-ב).

לנבוזראדן, רב הטבחים האכזר, המצביא האדיר, הייתה "אימה יתירה" מפני נבוכדנצר. הפחד התמידי ממנו היה כה מוחשי, עד שלכל מקום שנבוזראדן הלך, תמיד הוא חש כאילו מלכו האכזר מולו.

אִים וְנוֹרָא הוּא (חבוקוק א, ז), זה נבוכדנצר... כל אותן שבע שנים שעברו על נבוכדנצר נטלו את אויל מרודך והמליכוהו תחתיו, וכיון שחזר נטלו וחבשו בבית האסורים, וכל מי שהיה נכנס בבית האסורים בימיו לא היה יוצא משם לעולם, שנאמר (ישעיה יד, יז): אֶסְיִרְיוֹ לֹא פָתַח בְּיָתָהּ. וכיון שמת חזרו על אויל מרודך להמליכו, אמר להם: איני שומע לכם, בראשונה שמעתי לכם - נטלתי וחבשתי בבית האסורים, ועכשיו הרי הוא הורגני! ולא האמין להם עד שגררוהו והשליכוהו לפניו. הדא הוא דכתיב (שם, יט): וְאֶתְּהָ הַשְּׁלֶכְתָּ מִקְּבָרָךְ וְגו'. אמר ר' אבינא: ולא עוד אלא כל שונא ושונא שהיה לו היה בא ודוקרו בחרב, לקיים מה שנאמר (שם): לְבוֹשׁ הַרְגִים מְטַעְנֵי קָרֵב (ויקרא רבה יח, ב).

הפחד מפני נבוכדנצר היה כה עז ומוטבע בלב האנשים, עד שקשה היה להם להאמין כי הוא איננו. כל עוד הם לא ראו בעיניים שהאיום הוסר - אימתו של נבוכדנצר עדיין שררה עליהם.

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שירד אותו רשע לגיהנם רעשו כל יורדי גיהנם, אמרו שמא למשול עליהם הוא בא, או ליחלות

כמותם הוא בא? שנאמר (ישעיהו יד, י): גם אתה חליית כמונו אלינו נמשלת. יצאתה בת קול ואמרה (יחזקאל לב, יט): ממי נעמדת ירדה והשכבה את ערלים (שבת קמט, ב).

הפחד מפני נבוכדנצר המשיך כביכול גם לעולם הבא - אפילו הרשעים שבגיהנם, בעודם שקועים בייסוריהם הנצחיים, פחדו ממנו כשהגיע לשם.

גדולתו

תנו רבנן, שלושה מלכו בכיפה ואלו הן: אחאב ואחשוורוש ונבוכדנצאר. (מגילה יא, א)

למרות הכל, דמותו של נבוכדנצר היא רבי-גונית, ולעתים הוא מפתיע אותנו כשהוא מגלה במעשיו רגישות וכבוד.

אמר רבי יוחנן: אותו היום שמת בו אחז, שתי שעות היה במקום שתיים עשרה, וכאשר חלה חזקיהו והתרפא, השלים הקב"ה את השעות שחסרו והחזיר את השמש עשר שעות אחורה. שנאמר: הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחרות עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה. אמר להם (בלאדן מלך בבל לסופריו): מה זה? אמרו לו: חזקיהו חלה והתרפא. אמר להם: יש אדם כזה, ואין אני צריך לשלוח לו דרישת שלום? כתבו לו: שלום למלך חזקיה, שלום לעיר

אמר רבי יוחנן: אותו היום שמת בו אחז, שתי שעות היה, וכי חלה חזקיהו ואיתפח, אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי ניהליה, דכתיב (ישעיהו לח, ח): הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחרות עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה. אמר להו: מאי האי? אמרו ליה: חזקיהו חלש ואיתפח. אמר: איכא גברא כי האי, ולא בעינא לשדורי ליה שלמא? כתבו ליה: שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלם, שלם לאלהא רבא. נבוכדנצר ספריה

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

מכון הר ברכה

ירושלים, שלום לאלוהים הגדול. נבוכדנצר סופרו של בלאדן היה, ובאותה שעה לא היה שם. כשחזר אמר להם: איך כתבתם? אמרו לו: כך כתבנו. אמר להם: קראתם לו אלוהים גדול וכתבתם אותו בסוף? אמר, כך צריך לכתוב: שלום לאלוהים הגדול, שלום לעיר ירושלים, שלום לחזקיה המלך. אמרו לו: מקריא האגרת הוא יהיה השליח. רדף אחרי השליח, ולאחר שרץ ארבע פסיעות - מיד עצרו גבריא המלאך. אמר רבי יוחנן: אלמלא עצרו גבריא, לא הייתה תקומה לישראל חס ושלום.

דבלאדן הוה, ההיא שעתא לא הוה התם. כי אתא, אמר להו: היכי כתביתו? אמרו ליה: הכי כתבינן. אמר להו: קריתו ליה אלהא רבא, וכתביתו ליה לבסוף? אמר: אלא הכי כתובו: שלם לאלהא רבא, שלם לקרתא דירושלם, שלם למלכא חזקיה. אמרי ליה: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. רהט בתריה, כדרהיט ארבע פסיעות, אתא גבריא אל ואוקמיה. אמר רבי יוחנן: אלמלא בא גבריא אל והעמידו לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל (סנהדרין צו, א).

מיד בא וישב בדפני של אנטוכיא ויצאו סנהדרי גדולה לקראתו. כיון שראה אותם שהם כולם בני אדם של צורה גזר והוציאו להם קתדראות והושיבן. אמר להם: דרשו לי את התורה. מיד היו קורין פרשה ופרשה ומתרגמין אותה לפניו (איכה רבה ב, יד).

כאשר נבוכדנצר התרשם מצורתם של חכמי ירושלים הוא נהג בהם כבוד מלכים. אמנם מיד אחר כך המצב השתנה - כשחשב נבוכדנצר כי טעו החכמים כשלא הוכיחו את צדקיהו, הוא ציווה לקשור את שערות ראשיהם לזנבות סוסים ולהריצם כך מירושלים ועד לזה, כפי שהובא לעיל. אולם כל עוד הם עוררו בו כבוד, הוא נהג בהם בדרך ארץ. גם כלפי שמיא, עם כל גאוותו, הוא נהג ברגישות יתירה וחס על כבוד שמים, שלא יזכר אחרי כבוד האדם.

וַיֵּצֵא מִלְאָךְ ה' וַיִּפֶּה בְּמַחְנֵה אֲשׁוּר מֵאָה וּשְׁמָנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלְפֵי וַיִּשְׁכְּימוּ בַבְּקָר וְהָיָה כָּל־סָרְסָרִים מְתִים (ישעיהו לו, לו) ... וכמה

נשתייר מהם?... רבי יוחנן אמר: חמשה - סנחריב ושני בניו, נבוכדנצר ונבוזר אדן (סנהדרין צה, ב).

נבוכדנצר הוא מהבודדים ששרדו את המגפה האדירה במחנה אשור.

אֶת הַגָּמַל (ויקרא יא, ד) - זו בבל. כִּי מַעַלְה גָּרָה הוּא (שם) - שמקלסת להקדוש ברוך הוא. רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי ישמעאל בר נחמן: כל מה שפרט דוד כלל אותו רשע בפסוק אחד, שנאמר (דניאל ד, לד): כָּעַן אֲנִי נְבוּכַדְנֶצַּר מְשֻׁבַּח וּמְרוֹמֵם וּמְהַדָּר לְמַלְכָּא שְׁמִיָּא.

מְשֻׁבַּח - שְׁבַחֵי יְרוּשָׁלַם אֶת ה' (תהלים קמז, יב); וּמְרוֹמֵם - אַרְוֹמְמָא ה' (שם ל, ב); וּמְהַדָּר - ה' אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מְאֹד הוּד וְהַדָּר לְבִשְׁתָּ (שם קד, א); דִּי כָל מַעְבְּדוּהֵי קִשְׁט - עַל חֲסֻדָּךְ וְעַל אֲמַתְךָ (שם קלח, ב); וְאַרְחִתָּה דִּין - יְדִין עַמִּים בְּמִישְׁרִים (שם צג, י); וְדִי מְהַלְכִין בְּגִנָּה - ה' מְלָךְ גְּאוּת לְבַשׁ (שם צג, א); וְכָל לְהַשְׁפִּלָּה - וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדַּע (שם עה, יא) (ויקרא רבה יג, ה).

כשהוא רוצה, יש לנבוכדנצר כוח לשבח את הקדוש ברוך הוא יותר מדוד המלך, כביכול.